

PREJUDICIUL ESTETIC – FORMĂ A PREJUDICIULUI CORPORAL

Călina Jugastru

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

1. PRECIZĂRI TERMINOLOGICE

Existența omului este condiționată de suportul său material – corpul uman. Corpul însuflețit semnifică prezența persoanei fizice. Vizualizarea individului oferă multiple informații despre acesta. Fizicul persoanei reprezintă, de fapt, aparența sa corporală, prezența sa fizică. Expresia palpabilă a aparenței fizice și, totodată, substratul ei, este corpul omenesc. Întrucât, în ultimă analiză, corpul este însăși persoana, protecția conferită pe cale de reglementare poate fi privită sub un dublu aspect: individul trebuie să respecte anumite limite impuse puterii de a dispune de propriul corp, iar intervenția terților asupra corpului uman este interzisă, cu excepția cazurilor expres precizate în lege.

Orice atingere prejudiciabilă adusă corpului uman, în afara situațiilor expres statuate, antrenează răspunderea autorului pentru daune corporale. Am putea afirma că *suma prejudiciilor nepatrimoniale cauzate prin atingeri aduse integrității corporale sau sănătății persoanei dă expresie prejudiciului corporal*.

Prejudiciul estetic constă în rezultatul de natură nepatrimonială concretizat în alterarea aspectului fizic al persoanei, urmare susceptibilă de a cauza suferințe și de a avea repercusiuni în plan social. Sursa acestui prejudiciu este, cu precădere, delictul, dar nu este exclusă nici răspunderea contractuală pentru daune aduse înfățișării și armoniei fizice. În majoritatea cazurilor, prejudiciul estetic reunește un aspect obiectiv și unul subiectiv.

Elementul obiectiv se materializează în mutilări, desfigurări, infirmități, cicatrice, orice leziuni care modifică în mod negativ înfățișarea. Întrucât omul este o ființă sensibilă la stimuli dureroși, astfel de schimbări sunt însoțite, de regulă, de suferințe fizice. De cele mai multe ori, durerea fizică se alătură leziunilor respective încă din momentul producerii acestora. Nu rareori, suferințele fizice persistă chiar și după consolidarea infirmităților.

Din punct de vedere subiectiv, perceperea de către individ a desfigurării sau cicatricelor este cauza suferințelor psihice. Victima conștientizează infirmitatea fizică,

desfigurarea, precum și consecințele acestora – compasiunea sau dezgustul celor din jur, eventualele modificări ale condițiilor obișnuite de viață, ale statutului profesional, diminuarea ori chiar suprimarea posibilităților de afirmare. Toate aceste împrejurări au rezonanță negativă asupra victimei, în plan psihic și, nu în ultimul rând, afectiv.

2. DELIMITAREA PREJUDICIULUI ESTETIC DE ALTE FORME ALE PREJUDICIULUI CORPORAL

2.1. PREJUDICIUL ESTETIC ȘI PREJUDICIUL DE AGREMENT

Înțelesul noțiunii „prejudiciu de agrement” a evoluat în timp de la un sens restrâns la o accepțiune mai largă a termenului, în țările din CE (Comunitatea Europeană).

Strict definit, prejudiciul de agrement reprezintă imposibilitatea desfășurării anumitor activități culturale, sportive sau artistice. Astfel înțeles, prejudiciul de agrement nu este o privare generală de plăcerile vieții¹. Dimpotrivă, acest tip de daună reprezintă imposibilitatea victimei de a practica activitățile pe care le desfășura înainte de accident² – activități de natură culturală (teatru, arte plastice, conferințe), sportivă (fotbal, tenis, schi, alpinism) sau de petrecere a timpului liber (plimbare, pescuit, vânătoare). Din acest punct de vedere, prejudiciul de agrement este dauna suferită de schiorul care nu poate să-și mai îndoieie genunchiul sau de pianistul căruia îi este amputată o falangă. În schimb, simpla „pierdere a plăcerilor unei vieți normale”³ nu ocazionaază repararea prejudiciului de agrement. Mai mult, pentru a obține indemnizarea, victima trebuie să dovedească atât existența anterioară a unei activități specifice, cât și absența posibilității de a o practica în continuare.

După anul 1973 doctrina franceză a abandonat concepția restrânsă asupra prejudiciului de agrement în favoarea definirii acestuia drept pierdere a calității vieții persoanei vătămate, „ale cărei funcții mentale și fizice sunt diminuate”⁴.

Rezoluția nr. 75-7 a CE recomandă indemnizarea atingerilor corporale concretizate în neplăceri cum sunt durerile fizice, insomniile, sentimentele de inferioritate, privarea de posibilitatea de a desfășura anumite activități recreative⁵.

¹ L. Melennec, *L'indemnisation du préjudice d'agrément*, "Gazete du Palais", 8.04.1976, p. 272.

² Cu privire la concepția restrictivă, numită uneori elitistă, a se vedea F. Lacipière, *Préjudice d'agrément et dissolution de l'incapacité permanente*, Argus, 1980, p. 2600; Y. Lambert-Faivre, *Droit du dommage corporel. Systèmes d'indemnisations*, 3e édition, Paris, Dalloz, 1996, p. 202-203.

³ P. Jourdain, *Vers un élargissement de la notion de préjudice d'agrément*, "Revue trimestrielle de droit civil", 1995, nr. 4, 92-895.

⁴ Cour de Cassation française, 19 mars 1997 (deux arrêts), notă Y. Lambert-Faivre, "Recueil Dalloz Sirey", nr. 5, 5.02.1998, p. 61, apud I. Urs, *Repararea daunelor morale*, București, Edit. Lumina Lex, 2001, p. 85.

⁵ A se vedea textul art. 11 al Recomandării nr. 75-7 Y. Lambert-Faivre, *op.cit.*, p. 41.

Noua concepție, inspirată din dreptul comunitar⁶, este mai largă. Pe de o parte, este suficient ca pierderea de agrement să fie parțială; pe de altă parte, nu se cere ca aceasta să se raporteze la activități caracterizate, fiind suficient să privească modalități normale de petrecere a timpului. Victima va fi indemnizată nu pentru că nu va mai putea juca tenis sau nu va mai schia, ci pentru că viața sa va deveni mai puțin agreabilă. De fapt, sunt avute în vedere toate actele cotidiene firești: posibilitatea de a se spăla, de a se hrăni, de a se deplasa, de a petrece timpul liber etc.

În unele hotărâri, jurisprudența franceză face diferență între prejudiciul de agrement și prejudiciul fiziologic sau funcțional. Acesta din urmă ar reprezenta deficitul funcțional cauzat de vătămările corporale, neajunsurile produse de atingerile fizice.

În mod întemeiat, s-a afirmat că «extinzându-se, prejudiciul de agrement se „obiectivază” și tinde să se confunde, în parte cel puțin, cu prejudiciul fiziologic sau funcțional»⁷.

În realitate, prejudiciul de agrement trebuie înțeles în accepțiunea sa largă, ca având o dublă natură. Aspectul obiectiv, concretizat în tulburări fiziologice care provoacă neplăceri în viața curentă nu este altul decât prejudiciul fiziologic⁸. Așadar, prejudiciul fiziologic se află înglobat în prejudiciul de agrement, care trebuie înțeles în sens larg⁹. În același timp, victima conștientizează starea în care se află, privațiunile și restrângerile pe care acel prejudiciu i le provoacă. Această percepție, diferită de la individ la individ, este expresia naturii subiective a prejudiciului de agrement.

Prejudiciul estetic și prejudiciul de agrement se întâlnesc într-un punct comun – ambele se subsumează categoriei mai largi a prejudiciului corporal.

Atingerile aduse integrității corporale sau sănătății – surse ale daunelor corporale – vor fi înțelese în sens larg. Vătămările se pot concretiza în leziuni organice, tulburări de ordin funcțional ori alte afecțiuni fizice. Zgomotul, de exemplu, poate genera un prejudiciu de agrement, fără a cauza o vătămare corporală imediată și vizibilă. Este cunoscut faptul că agresiunile sonore repetate sau de intensitate puternică sunt cauza unor afecțiuni auditive (slăbirea auzului, surditate) sau cardiovasculare. Ele pot provoca perturbarea sistemului endocrin, angoase, tulburări de comportament. Zgomotul creează neplăceri care, într-o gradare nuanțată, pot îmbrăca forme diverse, ajungând până la afecțiuni fizice sau tulburări funcționale grave.

⁶ N. Didier, *Risque de circulation et intégration européenne: les interrogations en France et en République Fédérale d'Allemagne*, teză, Grenoble, 1978, p. 149-153.

⁷ I. Urs, *Înțelesul noțiunii prejudiciului de agrement, temei de reparare bănească a daunelor morale*, „Dreptul”, 1999, nr. 2, p. 26.

⁸ Unii autori consideră că prejudiciul de agrement este un „prejudiciu funcțional de agrement” (a se vedea Y. Lambert-Faivre, *op.cit.*, p. 203-206).

⁹ I. Urs, *op.cit.*, p.26.

Sub aspect obiectiv, ambele prejudecii se caracterizează prin vătămări aduse sănătății sau integrității corporale. Din punct de vedere subiectiv, atât prejudiciul estetic, cât și prejudiciul de agrement implică suferințe fizice și psihice.

Spre deosebire de prejudiciul de agrement, cel estetic se rezumă la acele leziuni care înfrâng armonia fizică a persoanei. Numai vătămrile susceptibile să aducă atingere esteticii individului justifică indemnizarea.

Cauza suferințelor psihice se analizează, de asemenea, diferit în situația daunelor estetice. Dacă în cazul prejudiciului de agrement leziunile se repercutează asupra tuturor acțiunilor pe care le presupune o viață normală, prejudiciul estetic influențează în mod special anumite segmente ale vieții sociale. Mutilările, cicatricile, desfigurările pot fi factori de natură a provoca pierderea locului de muncă – dacă aceasta este condiționată de un aspect fizic agreabil – sau chiar „condamnarea” la singurătate, căci, „dacă o creștătură în mijlocul feței constituie o urâtire fără nici un fel de consecințe pentru un bărbat, mai ales dacă este căsătorit, o cicatrice poate constitui o catastrofă [...] pentru o tânără fată care așteaptă să se căsătorească”¹⁰.

Urmările negative ale prejudiciului estetic se resimt cu precădere în plan familial și profesional, fără a pierde din vedere împrejurarea că orice persoană suferă în urma conștientizării plăgilor sau cicatricelor inestetice.

2.2. COMPARAȚIE CU PREJUDICIUL JUVENIL

În literatura de specialitate se consideră că prejudiciul juvenil este o specie aparte de daună corporală, care creează în favoarea victimei un drept special la reparație, cunoscut sub denumirea de *pretium juventutis*. În opinia celor care recunosc autonomia acestui tip de prejudiciu, vârsta victimei are o importanță aparte.

În mod obișnuit, prejudiciul juvenil este invocat pentru a compensa privațiunile pe care le suferă o persoană tânără, care se vede lipsită de posibilitatea de a participa la activitățile specifice vârstei sale. Într-o exemplificare sumară, s-ar putea spune că aceasta este situația unui copil lipsit de bucuria pe care ar putea să i-o ofere practicarea jocurilor specifice vârstei.

S-a spus că „indemnizarea separată a prejudiciului juvenil este justificată în cazul în care victima este o persoană tânără și este în mod special afectată posibilitatea sa de a beneficia de avantajele specifice vârstei tinere. Poate ar trebui astfel procedat mai ales atunci când vătămarea este cu caracter permanent, neîntrevăzându-se posibilitatea redresării, a revenirii la starea de normalitate odată cu trecerea timpului sau urmare a unor intervenții cu scop de reabilitare. Speranța de viață este relevantă mai ales atunci când victima avea perspectiva unei vieți

¹⁰ A. Toulemon, J. Moore, *Le préjudice corporel et moral en droit commun*, Paris, Sirey, 1968, p. 137, apud I. Albu, V. Ursa, *Răspunderea civilă pentru daunele morale*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1979, p. 84-85.

fericite. Pentru aceasta este necesară analiza situației anterioare a victimei, a ceea ce a realizat și ar fi putut realiza în viitor, din acest punct de vedere”¹¹.

Fără a nega existența acestui prejudiciu, considerăm că suntem, de fapt, în prezența prejudiciului de agrement suferit de o ființă tânără, aflată în situația de a-și vedea suprimate ori diminuate speranțele de viață sau aptitudinea de a desfășura anumite activități agreabile¹². Nu credem că prejudiciul juvenil trebuie să facă obiectul indemnizării distincte. Vârsta victimei, ca și componentă a personalității acesteia, este un criteriu orientativ general de apreciere a prejudiciului corporal. Diferitele vătămări fizice sunt mai intens resimțite la vârste tinere, iar consecințele negative pot fi ireversibile. Constatarea acestor împrejurări sporește gravitatea prejudiciului de agrement și îndreptățește la acordarea despăgubirilor într-un cuantum mai ridicat.

Prejudiciul juvenil fiind o formă a prejudiciului de agrement, elementele de comparație între prejudiciul estetic și prejudiciul de agrement sunt valabile și pentru demarcația între prejudiciul estetic și prejudiciul juvenil. Facem precizarea că în cazul prejudiciului juvenil partea vătămată este o persoană de vârstă tânără, pe când prejudiciul estetic poate fi întâlnit indiferent de vârstă.

2.3. PREJUDICIUL ESTETIC ȘI PRETIUM DOLORIS

Durerea este o problemă tot atât de veche precum medicina, una dintre principalele sarcini ale medicului fiind aceea de a o vindeca. Categoria prejudiciului concretizat în dureri fizice sau psihice include „întreaga gamă de suferințe și dureri de natură fizică sau psihică ori deopotrivă de natură fizică și psihică, pe care le încearcă victima unui fapt ilicit și culpabil, pe lângă pagubele de natură patrimonială care îi pot fi cauzate pe această cale. Durerile fizice și psihice constituie cele mai frecvente, mai obișnuite și mai firești, dar în același timp și cele mai grave dintre urmările negative ale atingerilor corporale”¹³.

Ceea ce se indemnizează este durerea fizică, adică experiența senzorială dezagreabilă și suferințele psihice consecutive unui traumatism, manifestate prin depresii, nevroze, stări de angoasă¹⁴. Cauza acestor din urmă suferințe rămâne vătămarea corporală, chiar dacă există și factori favorizatori ai pagubei.

¹¹ M. Boar, *Răspunderea civilă pentru prejudiciile extrapatrimoniale (problema reparării daunelor morale)*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 1998, p. 189.

¹² Pe o scară valorică, s-a apreciat că, raportat la o durată medie de viață de aproximativ 63 de ani, un copil de 10 ani ar putea fi indemnizat pentru incapacitate personală permanentă cu suma de 100.000 de franci francezi, în timp ce un pensionar în vârstă de 60 de ani va primi, în aceleași condiții, 4.700 de franci francezi (Y. Lambert-Faivre, *op.cit.*, p. 208).

¹³ I. Albu, V. Ursa, *op.cit.*, p. 79-80.

¹⁴ A se vedea B. Stark, H. Roland, L. Boyer, *Obligations, I – Responsabilité delictuelle*, 5e édition, Paris, Litec, 1996, p. 78.

În general, indemnizarea suferințelor fizice și psihice este tratată sub apelativul *pretium doloris* sau *prix de la douleur*¹⁵. Atingerile generatoare de suferințe au ocupat un loc aparte în vechea jurisprudență franceză, care aprecia că orice consecințe păgubitoare (imposibilitatea fizică de a îndeplini acte ale vieții curente, de a desfășura activități domestice, teama de moarte, conștientizarea de către victimă a împrejurării că, datorită propriei neputințe, a devenit o povară pentru cei apropiați) reclamă despăgubiri¹⁶.

Uneori se face diferența între *pretium doloris*¹⁷ și *quantum doloris* – ca sumă a suferințelor încercate după accident până la consolidare (perioadă pentru care se poate stabili un grad de invaliditate permanentă sau parțială) sau până la vindecare¹⁸.

Alteori, suferințele fizice sunt luate în considerare ca *pretium doloris*, iar cele morale sunt discutate în cadrul unor tipuri diferite de prejudiciu (prejudiciul estetic, de agrement ș.a.).

Considerăm că suferințele fizice și psihice sunt elemente constitutive ale aceluiași prejudiciu, indemnizabil sub forma lui *pretium doloris*.

Aspectul fizic, adesea preponderent, pune în evidență stări determinate de procese patologice (de exemplu, infecții), de stimuli externi (echimoze, lovituri, înțepături) ori de diverse perturbări funcționale. Durerea fizică este un fenomen complex care poate fi măsurat. Medicii dispun de aparate care determină gradul de intensitate (atunci când durerea este încă prezentă) sau bareme care, în funcție de leziunile constatate, permit evaluarea durerii și ulterior încetării senzațiilor dureroase¹⁹. Expertul are rolul de a prezenta și descrie dauna, iar judecătorul va determina și califica diferitele prejudicii ce decurg din aceasta²⁰. S-au elaborat anumite calificative (foarte ușor, ușor, moderat, mijlociu, destul de important²¹, important și foarte important) care reflectă trepte de gravitate ale durerii. Între factorii care determină importanța prejudiciului enumerăm numărul leziunilor

¹⁵ A se vedea M. Dubois, *Pretium doloris*, thèse de doctorat, Lyon, 1935.

¹⁶ A se vedea Cour de Cassation française, 21 juin 1927; Tribunal civil Dijon, 17 février 1933; Tribunal civil de la Seine, 30 novembre 1935, hotărâri citate după F. Givord, *La réparation du préjudice moral*, thèse de doctorat, Grenoble, 1938, p. 73-74.

¹⁷ *Pretium doloris* a fost definit ca suferință constând în consumul considerabil și ireversibil de energie necesar individului pentru a surmonta durerea resimțită (J. Dupichot, *Des préjudices réfléchis nés de l'atteinte à la vie ou à l'intégrité corporelle*, thèse de doctorat, 1967, citat după F. Henni, *La réparation des souffrances physiques et morales*, Mémoire pour le Diplôme du D.E.A. de Droit Privé, Rennes I, 1984, p. 9).

¹⁸ L. Melenec, *L'indemnisation du quantum doloris*, "Gazette du Palais", 12 décembre 1974, p. 958.

¹⁹ A se vedea M. Thierry, B. Nicourt, *Réflexions sur les „souffrances endurées”*, "Gazette du Palais", 29 octobre 1981, p. 481-484, citat după M. Boar, *Răspunderea civilă pentru prejudiciile extrapatrimoniale ...*, p. 158.

²⁰ I. Bessieres-Roques, C. Fournier, H. Hugues, F. Riche, *Expertise – Précis d'évaluation du dommage corporel*, Argus, 1997, p. 164.

²¹ A se vedea Y. Lambert-Faivre, *Droit du dommage corporel ...*, p. 151-152.

importante, contextul accidentului, urmările imediate ale acestuia, numărul intervențiilor chirurgicale, durata spitalizării²².

Orice fenomen fizic dureros este perceput prin intermediul sistemului nervos, astfel că, în mod obiectiv, durerea fizică este însoțită de suferințe psihice.

Prejudiciul constând în dureri fizice și psihice se diferențiază în mod evident de prejudiciul estetic, fiind mai cuprinzător decât *pretium pulchritudinis*. Gama suferințelor indemnizate sub denumirea de *pretium doloris* este mai largă întrucât include toate leziunile generatoare de durere. În schimb, *pretium pulchritudinis* se limitează la acele vătămări și suferințe morale pe care victima le resimte văzându-se mutilată sau desfigurată. Scopul despăgubirii acordate cu titlu de „preț al frumuseții” este în relație directă cu leziunile susceptibile de a urăți individul, de a provoca dezgustul sau compătimirea semenilor săi.

2.4. PREJUDICIUL ESTETIC ȘI PREJUDICIUL SEXUAL

Prejudiciul sexual este definit ca „imposibilitate totală sau parțială în care se găsește victima, datorită sechelelor traumatiche pe care le prezintă, fie de a îndeplini actul sexual, fie de a procrea sau de a se reproduce într-o manieră normală”²³.

Fundamentându-se pe hotărâri pronunțate de Curtea de Casație franceză²⁴, unii autori tratează prejudiciul sexual drept element al prejudiciului de agrement²⁵. Deși neputința de a îndeplini actul sexual implică lipsirea parțială de avantajele vieții, totuși credem că este dificil de admis că prejudiciul sexual este înglobat în prejudiciul de agrement.

Prejudiciul sexual este o noțiune care include aspecte legate atât de funcția sexuală, cât și de funcția de reproducere²⁶. La nivelul primei funcțiuni, consecințele prejudiciabile se manifestă prin diminuarea ori dispariția dorinței sexuale, imposibilitatea realizării actului, lipsa orgasmului, frigiditate etc. La nivelul funcției de reproducere, prejudiciul sexual se traduce prin imposibilitatea de a

²² Cu privire la indemnizarea suferințelor fizice și psihice în cadrul unora dintre sistemele de drept europene, a se vedea M. Boar, *Repararea bănească a daunelor morale în dreptul unor state vest-europene*, „Dreptul”, 1996, nr. 8, p. 23-35.

²³ L. Melennec, *Evaluation du handicap et du dommage corporel*, Paris, Masson, 2000, p. 305.

²⁴ Într-o hotărâre din februarie 1988 Curtea de Casație franceză a statuat că prejudiciul care constă în atingeri aduse vieții sexuale este, de fapt, un prejudiciu de agrement. În altă hotărâre din octombrie 1995 s-a apreciat că este la latitudinea judecătorului fondului indemnizarea separată a prejudiciului de agrement. Cu ocazia prezentării Raportului Bellet s-a observat că apare riscul dublei indemnizări a unui prejudiciu unic, dar sub denumiri diferite.

Atunci când indemnizația se acordă distinct, sumele alocate pentru prejudiciul sexual au variat între 10 000 și 400 000 de franci francezi. Între 1993 și 1995 sumele medii acordate ca *pretium sexuale* s-au cifrat la aproximativ 222 000 franci francezi (a se vedea L. Melennec, *L'évaluation du préjudice corporel*, quatrième édition, Paris, Litec, 1998, p. 79).

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ L. Melennec, *op. cit.*, p. 306.

procrea (sterilitatea sau imposibilitatea de a naște într-o manieră firească²⁷. Progresele înregistrate în domeniul medical permit, în anumite cazuri, să se diminueze consecințele negative ale alterării funcțiunilor sexuale.

Împărtășind ideea că prejudiciul sexual necesită acordarea unei despăgubiri speciale, vom distinge între cele două componente ale acestei categorii de prejudiciu: procrearea și satisfacția pe care o oferă activitatea sexuală. Dacă aceasta din urmă poate fi analizată din perspectiva prejudiciului de agrement, funcția de reproducere, în schimb, excede sferei pagubei de agrement.

În timp ce prejudiciul sexual se caracterizează prin alterarea celor două funcții, prejudiciul estetic este esențialmente condiționat de modificarea armoniei înfățișării individului.

Sursa prejudiciului estetic, ca formă a daunelor corporale, o constituie atingerile aduse fizicului, pe când cauza prejudiciului sexual nu trebuie căutată întotdeauna în zona vătămarilor corporale. Rupturile de bazin, lezarea articulațiilor coxo-femorale, fracturile multiple ale membrilor inferioare, leziunile encefalului sau ale trunchiului cerebral, leziunile glandelor endocrine, îndeosebi ale hipofizei și suprarenalelor pot conduce la neplăceri de ordin sexual. Nu este exclus însă ca anumite traumatisme ori afecțiuni psihice să provoace și disfuncții sexuale.

3. CAUZELE PREJUDICIULUI ESTETIC

3.1. PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA CHIRURGIEI ESTETICE.

OBLIGAȚIA DE INFORMARE MEDICALĂ – SURSĂ A PREJUDICIULUI ESTETIC

Nu în toate timpurile chirurgia estetică a fost privită cu îngăduință. La începutul secolului se aprecia că actele medicale menite să corecteze aspectul corpului uman nu sunt parte a domeniului medical, întrucât nu au rol curativ. S-a afirmat chiar că medicul care, sub pretexte de ordin estetic, intervine asupra unui corp sănătos, excede competenței conferite de diploma sa²⁸.

Între timp, moravurile au evoluat și au apărut argumente diferite care au condus la acceptarea chirurgiei estetice. Mai ales în perioada războaielor mondiale s-a pus problema oferirii unui remediu militarilor ale căror fețe mutilate stârneau dezgustul și compasiunea interlocutorilor. În aceeași ordine de idei, s-a constatat că, în mod frecvent, persoanele vătămate în accidente de circulație sufereau depresii psihice. Cicatricele faciale și desfigurarea necesitau intervenții chirurgicale care, pe cât posibil, să le amelioreze. Disparația sau diminuarea cauzei suferinței aveau ca efect redresarea morală a pacienților.

²⁷ Autorul precizează că finalitatea sexualității este reproducerea, prejudiciul obstetric putând fi inclus în prejudiciul sexual (L. Melennec, *Le préjudice sexuel (damnum sexuelle)*, "Gazette du Palais", 3 novembre 1977, p. 528).

²⁸ A se vedea D. Malicier, A. Miras, P. Feuglet, P. Faivre, *La responsabilité médicale - Données actuelles*, 2e édition, Paris, Editions ESKA, 1999, p. 186.

În timp, s-a apelat la chirurgia estetică prin asimilarea acesteia cu chirurgia plastică. În termeni de dicționar, chirurgia plastică este acea parte a chirurgiei care se ocupă cu corectarea defectelor anatomice congenitale ori dobândite²⁹. În cadrul chirurgiei plastice se distinge chirurgia estetică – domeniu consacrat remodelării aspectului exterior al corpului omenesc, în mod special al feței³⁰.

Relația care se stabilește între chirurgul estetician și pacient este complexă și parcurge mai multe etape. Întâi de toate, se determină motivația care conduce la operație. Într-o a doua fază, medicul trebuie să-și informeze pacientul asupra riscurilor intervenției, avantajelor și dezavantajelor acesteia, eventualelor sechele postoperatorii. Obținerea consimțământului este urmată, de regulă, de faza operatorie. Prejudiciul estetic se poate ivi în lipsa informării, în cazul îndeplinirii defectuoase a obligației de informare ori poate fi urmarea directă a intervenției chirurgicale.

Practic, toate procedurile medicale recurg la informarea pacientului ca premisă³¹ a diagnosticului, investigațiilor și intervenției chirurgicale. Obligația de informare³² nu se suprapune cu obligația de consiliere medicală. Consilierea este subsidiară informării.

Informarea este un factor al comunicării în relația medic-pacient. Odată informat, acesta din urmă are acces la cunoașterea propriului organism, inclusiv a maladiei, a riscurilor terapiei și eventualelor complicații postoperatorii. În cunoștință de cauză, pacientul va alege una dintre metodele terapeutice care i se propun. Pe tărâm medical, dreptul de a fi informat este expresia dreptului la intangibilitatea corpului uman și a libertății de a lua decizii în deplină cunoștință de cauză. Se poate vorbi de un veritabil drept la informare sau drept la adevăr care aparține pacientului.

Persoana căreia îi incumbă obligația de informare este cadrul medical care prescrie tratamentul sau practică o intervenție chirurgicală, anestezistul, etc. Destinatarul informației medicale este, în imensa majoritate a cazurilor, pacientul. Codul deontologic al Colegiului medicilor din România prevede că riscurile care nu pot fi dezvăluite bolnavului vor fi comunicate aparținătorilor. Prognosticul grav va fi împărtășit familiei cu prudență și tact (art. 53–55). Deocamdată nu este reglementată situația în care pacientul refuză să fie informat. O soluție ar fi aceea de a oferi informația aparținătorilor.

O a treia categorie de persoane destinate ale informației o constituie medicii care colaborează la îngrijirea bolnavului. Codul deontologic consacră răspunderea

²⁹ A se vedea: *** *Mic dicționar enciclopedic*, București, Edit. Enciclopedică Română, 1972, p. 720.

³⁰ *** *Dicționar enciclopedic*, vol. II, D-G, București, Edit. Enciclopedică, 1996, p. 244.

³¹ A se vedea *L'obligation d'informer le patient*, „Petites Affiches”, 22 septembre 1999, p. 9.

³² Cu privire la această problemă, a se vedea C. Jonas, M. Penneau, *Obligation d'information du médecin: encore du nouveau*, „Journal de Médecine Légale”, „Droit Médical”, „Victimologie”, „Dommage corporel”, vol. 42, nr. 5/1999, p. 395-399.

individuală a fiecărui practician în cauză. Credem că ar fi oportun să se prevadă, pentru o astfel de ipoteză, obligația tuturor cadrelor medicale implicate de a se informa reciproc asupra stării pacientului.

Practica medicală demonstrează că îndeplinirea riguroasă a îndatoririi de informare este un impediment al angajării răspunderii pentru prejudiciu. Apariția daunei de ordin estetic poate fi urmarea lipsei de informare sau a unei informări defectuoase.

Specificul chirurgiei estetice ne îndreptățește să afirmăm că obligația de informare în materie prezintă anumite particularități.

În primul rând, informația va include nu doar riscurile grave, ci ansamblul inconvenientelor care pot rezulta din terapia preconizată³³. Instanțele franceze au decis că medicului care recurge la un tratament cu laser pentru a elimina un angiom³⁴ îi incumbă o obligație de informare cuprinzătoare, chiar dacă riscul este minim și cu totul excepțional³⁵.

În categoria inconvenientelor generatoare de prejudicii estetice intră, între altele, persistența cicatricelor o durată mare de timp, întinderea acestora³⁶, necesitatea a două sau mai multe incizii în locul uneia singure, aplicarea unui tratament complementar pentru drenaj limfatic³⁷.

Între operațiile care se pot solda cu cicatrice dizgrațioase se numără implantul mamar (clasic, cu ser fiziologic ori bazat pe proteze cu gel de silicon). Chirurgul datorează o informație corectă și clară, care să permită alegerea liberă a tipului de implant. Se cer explicate atât avantajele siliconului (la palpare protezele de silicon nu sunt prea evidente, datorită poziționării lor în spatele glandelor mamare, spre deosebire de protezele cu ser fiziologic, care sunt mai rigide), cât și dezavantajele sale (în cazul ruperii protezei se pot ivi complicații locale). În aceste condiții, se apreciază că implantul cu ser fiziologic prezintă un grad mai ridicat de siguranță. Desigur, pacienta trebuie informată și cu privire la durabilitatea protezelor, necesitatea controalelor clinice și radiologice periodice.

O altă intervenție care implică anumite inconveniente este lipostructura facială. Pe măsura trecerii anilor, pielea feței pierde din volum și se deshidratează, îmbătrânind. Fruntea și tâmplile se acoperă cu riduri, pomeții pierd din rotunjime, obrații și gâtul nu mai au tonusul inițial. „Lipostructura” este termenul utilizat pentru a desemna tehnica de remodelare a țesuturilor faciale grase, utilizând alte țesuturi ale pacientului. Acest procedeu este susceptibil de a corecta și diverse

³³ A se vedea Cour de Cassation française, 17 février 1998, „Revue trimestrielle de droit civil”, nr.3/1998, p. 680-682; F. Chabas, *L'information médicale d'information en danger*, „La Semaine Juridique”, Edition Générale, nr. 11/15.03.2000, p. 461.

³⁴ Angiomiul este o tumoare benignă a vaselor sangvine și limfatice.

³⁵ Cour d'Appel Bordeaux, 17 novembre 1998, hotărâre citată după S. Welsch, *Responsabilité du médecin. Risques et réalités judiciaires*, Paris, Litec, 2000, p. 65.

³⁶ Cour d'Appel Paris, 21 octobre 1998, speța *Dabos c/Kergaravat* (S. Welsch, *op. cit.*); Cour d'Appel Bordeaux, 17 novembre 1998, „Médecin et Droit”, nr. 40/2000, p. 21.

³⁷ Cour d'Appel Paris, 2 avril 1999 (S. Welsch, *op. cit.*, p. 65).

anomalii ale părților corpului, cauzate de accidente sau operații. Lipostructura este o metodă ce poate veni în completarea liftingului facial, dacă acest lucru se justifică, în funcție de alterarea aspectului feței. Operațiunea este extrem de delicată, presupune prelevarea prin liposucție a grăsimii din alte zone ale corpului (abdomen, genunchi etc.), prelucrarea acesteia și apoi implantarea.

Pe lângă avantajul redobândirii volumului și formei feței sau tratării pacienților la care liftingul facial nu a avut rezultatele scontate, medicul este ținut să pună în discuție, anterior intervenției, problema edemelor postoperatorii, obligativitatea repausului de 1–3 săptămâni, precum și costul destul de ridicat, aferent operației și perioadei ulterioare acesteia.

În timpul din urmă, tot mai multe persoane apelează la liposucție pentru corectarea siluetei. Procedeu constă în aspirarea grăsimii excedentare cu ajutorul canulelor sau aspiratorului, sub anestezie locală sau generală, după caz. Dincolo de faptul că orice regiune corporală poate fi astfel tratată, pacientul trebuie să cunoască faptul că obținerea unui rezultat definitiv implică o serie de condiții: menținerea greutății, alimentația echilibrată, tratarea disfuncțiilor hormonale sau circulatorii, spitalizarea timp de câteva zile. De asemenea, nu pot fi evitate durerile (una-două săptămâni), cicatricile de întindere relativ redusă, echimozele ș.a.

În afara riscurilor cicatriceale, categoria inconvenientelor include și riscul intoleranței procedurii propuse. Astfel, este în culpă medicul care omite să-și informeze pacientul despre faptul că tratamentul intradermic pentru ameliorarea ridurilor poate genera intoleranță datorită căldurii degajate de mare intensitate. Nu are relevanță împrejurarea că medicul a ignorat el însuși o asemenea cauză a accidentului, atâta timp cât trebuia să o cunoască, în calitate de specialist³⁸.

Alte aspecte cu privire la care chirurgul estetician datorează informații se referă la oportunitatea procedurii chirurgicale și posibilitatea agravării stării pacientului.

Instanțele franceze au reținut responsabilitatea medicului care a omis a preciza caracterul prematur al liftingului pleoapelor³⁹ sau care au acceptat să opereze în condițiile în care intervenția prezintă riscul agravării aspectului inestetic. De asemenea, este de neacceptat operația dacă riscul este disproporționat mai mare comparativ cu rezultatul scontat. Nu este exonerat de răspundere chirurgul care extrage granule de grăsime și implantează silicon în zona bărbii unei tinere, atâta timp cât cicatrizarea defectuoasă a impus înlăturarea protezei, ulterior formându-se o cavitate ce împiedica apropierea maxilarelor. Expertiza medico-legală a concluzionat că operația a fost corect efectuată, dar medicul și-a asumat un risc inutil și nejustificat din punct de vedere medical. Intervenția era destinată doar persoanelor vârstnice, iar pacienta a fost afectată fizic și psihic⁴⁰. Face dovada asumării unui risc disproporționat față de avantajele preconizate și medicul care

³⁸ Cour d'Appel Versailles, 17 janvier 1991, citată după D. Malicier, P. Feuglet, P. Faivre, *op.cit.*, p. 188.

³⁹ Cour d'Appel Paris, 22 janvier 1913; Cour d'Appel Versailles, 21 février, 1991.

⁴⁰ Cour d'Appel Aix, 16 avril 1981.

intervine în scopul ameliorării aspectului unei cicatrice, însă în urma prelevării unor porțiuni de piele, indispensabile grefei, creează alte cicatrice dizgrațioase⁴¹.

Ar putea fi identificate câteva situații în care chirurgul plastician ar fi îndreptățit să refuze operația: intervenția nu este utilă sau oportună, riscul este disproporționat de mare față de rezultatul dorit, există riscul unui eșec⁴².

Se impune o precizare în ceea ce privește riscul operatoriu, ca sursă a prejudiciului estetic. Pacientul este în drept să i se dezvăluie riscurile cunoscute ale actului medical propus. Cu ocazia judecării unei cauze, Curtea de Casație franceză a reținut că, potrivit hotărârii Curții de Apel, implantul victimei a fost realizat în anul 1984, moment în care medicul era ținut la îndeplinirea obligației de informare. Întrucât în acel moment nu erau cunoscute complicațiile cărora implantul le poate da naștere, nu s-a apreciat că ar fi în discuție lipsa de informare⁴³ drept cauză a prejudiciului.

Practic, posibilitatea cunoașterii riscurilor trebuie apreciată în raport cu datele cunoscute ale științei medicale. Orice risc, cu o probabilitate oricât de redusă de realizare, constituie o achiziție științifică și deci, obiect al informării. Obligația de informare este și o modalitate de verificare a pregătirii medicului sub aspect profesional și totodată un stimulent al asimilării noilor tehnici medicale. Este de neconceput informarea completă a pacientului asupra efectelor posibile ale terapiei dacă nu se cunosc noutățile intervenite până la acea dată⁴⁴.

Încercându-se fundamentarea teoretică a reparării prejudiciului estetic ca urmare a neîndeplinirii obligației de informare doctrina a recurs la două teorii. S-a afirmat, într-o primă variantă, „pierderea unei șanse”⁴⁵, distinct de repararea prejudiciului corporal, cu motivarea că dacă pacientul ar fi fost informat, ar fi putut să refuze terapia și, pe cale de consecință, s-ar fi evitat dauna corporală. Pe de altă parte, dacă ar fi fost în posesia informației, pacientul ar fi solicitat intervenția chirurgicală necesară vindecării⁴⁶.

O altă teorie este cea care promovează ideea reparării integrale a pagubei⁴⁷. Deoarece prejudiciul estetic este caracterizat de vătămări aduse integrității și/sau

⁴¹ Cour d'Appel Paris, 14 septembre 1990.

⁴² A se vedea H. Fabre, *Chirurgie esthétique, le patient devant un consommateur averti et responsable*, „Gazette du Palais”, 24-25 octobre 1997, numéro spécial, „Droit de la santé”, p. 33.

⁴³ A se vedea Cour de Cassation française, 7 juillet 1998, S. Welsch, *op. cit.*, p. 70.

⁴⁴ În practica instanțelor franceze s-a reținut, de exemplu, că rezultatele unei anchete epidemiologice efectuate cu un an în urma accidentului constituie date medicale cunoscute (în acest sens, C. Noiville, *L'extension du contenu de l'obligation d'information du médecin*, „Petites Affiches”, 5 mai 1999, p. 4).

⁴⁵ A se vedea F. Chabas, *La perte d'une chance en droit français*, „Colloque sur les développements récents de la responsabilité civile, Genève”, 1991, p. 131.

⁴⁶ În acest sens, Cour de Cassation française, 17 novembre 1969; idem, 7 juin 1989; 7 février 1990, hotărâri citate după S. Hocquet-Berg, *Les sanctions du défaut d'information en matière médicale*, „Gazette du Palais”, 10 septembre 1998, p. 1123.

⁴⁷ Curtea de Apel Dijon a statuat într-o hotărâre din 25 septembrie 1998 că există legătură cauzală între neîndeplinirea îndatoririi de informare de către chirurg și prejudiciu. Dacă ar fi cunoscut riscul intervenției, pacienta n-ar fi acceptat-o. Medicul va fi obligat la repararea integrală a prejudiciului suferit de pacientă (S. Welsch, *op. cit.*, p. 74).

aspectului fizic, optăm pentru indemnizarea separată a acestuia. În mod corect, Curtea de Apel Bordeaux a procedat la reparare, constatând că neîndeplinirea culpabilă a obligației de informare din partea medicului a stat la originea cicatricelor inestetice ale pacientei⁴⁸.

În mod asemănător, s-a reținut responsabilitatea medicului pentru efectuarea unei operații cu scop estetic asupra unui copil în vârstă de patru ani, fără a se comunica în prealabil părinților riscul survenirii decesului⁴⁹. Pe aceeași linie de gândire, Curtea de Apel Bordeaux a apreciat că unitatea sanitară din rețeaua publică răspunde pentru dauna rezultată din lipsa de informare cu privire la riscul cicatricial pe care îl implică tratarea angiomului cu ajutorul laserului⁵⁰.

La originea prejudiciilor estetice se poate afla nu numai lipsa de informare, dar și neatenția sau nepriceperea în efectuarea actului chirurgical ori greșita apreciere a riscurilor în raport cu șansele unei reușite. Jurisprudența franceză mai veche relevă ideea că medicul nu trebuie să recurgă la tratamente riscante atâta timp cât nu există vreun imperativ de ordin terapeutic. În caz contrar, pacientul va putea obține indemnizarea pagubei, chiar fără a fi nevoit să probeze vinovăția medicului.

În speța⁵¹, doamna C. a consultat un medic în vederea corectării aspectului dezagreabil al firelor de păr în zona bărbii. Acesta a supus-o radioterapiei, tratament care i-a provocat o radiodermită de gradul II. Pacienta l-a acționat în justiție în vederea reparării prejudiciului. Experții au afirmat că radioterapia poate avea consecințe grave, chiar în condițiile în care medicul este precaut și nu comite greșeli tehnice. Datorită inconvenientelor pe care le prezintă, metoda poate fi aplicată exclusiv în scop terapeutic. În nici un caz nu se justifică a fi utilizată doar pentru considerente de ordin estetic. Cunoscând riscul de a transforma o operație cu scop estetic într-un rău veritabil, medicul trebuia să refuze a da curs cererii pacientei. Circumstanțele au atestat existența unui prejudiciu, iar indemnizația s-a cifrat la 5000 de franci francezi. De fapt, instanța a indemnizat prejudiciul estetic constând în leziuni ale pielii în zona bărbii, care au creat un aspect fizic dizgrațios.

În același an, Curtea de Apel Lyon a pronunțat o hotărâre de condamnare⁵² a unui chirurg la daune-interese în sumă de 500 de franci francezi. În temeiul unui contract încheiat cu soțul părții vătămate medicul a practicat asupra acesteia din urmă metoda expusă în broșura *Chirurgia estetică menită să amelioreze până la dispariție ridurile feței și gâtului și, mai ales, să ascundă alungirea sânilor*. În schimbul sumei de 100 de franci, doamna R. a suferit într-o perioadă scurtă de timp, operații succesive, sub anestezie generală. Departe de a obține, așa cum i s-a

⁴⁸ Cour d'Appel Bordeaux, 17 novembre 1998, ...

⁴⁹ Tribunal Rennes, 13 juillet 1999, „Médecin et Droit”, nr. 40/2000, p. 21 (deuxième espèce).

⁵⁰ Hotărârea a fost pronunțată în 17 noiembrie 1998.

⁵¹ Cour d'Appel Paris, 22 janvier 1913, speța *Calou*, în: M. Riegert, *La notion de préjudice esthétique, Droit – morale – santé*, thèse, Bordeaux, 1937, p.119-125.

⁵² Cour d'Appel Lyon, 27 juin 1913.

promis, întinerirea sânilor prin îmbunătățirea formei acestora, pacienta a suferit cicatrice inestetice. Instanțele au apreciat că medicul nu trebuia să efectueze asemenea experimente inutile, riscante și fără scop terapeutic, cu atât mai mult cu cât cunoștea fondul neurastenic al pacientei. Nimic nu justifica agravarea inutilă a aspectului fizic inestetic creat prin îmbătrânire. Fapta medicului a fost generatoare, între altele, de daune estetice.

Pe măsura trecerii timpului chirurgia estetică a fost recunoscută ca domeniu distinct al artei medicale, cu anumite note specifice. Responsabilitatea chirurgului care săvârșește fapte ilicite cauzatoare de prejudicii estetice a fost apreciată după regulile dreptului comun. Într-o cauză soluționată în 1931, Curtea de Apel Paris a confirmat hotărârea Tribunalului civil al Senei conform căreia culpa chirurgului care a efectuat o intervenție cu scop estetic a antrenat răspunderea civilă a acestuia. Pacienta L.G. – director al unei case de modă – a solicitat medicului L. efectuarea unei intervenții în scopul diminuării volumului picioarelor. Acesta a refuzat aplicarea terapiei și, la insistențele pacientei, l-a recomandat pe medicul D. Acesta din urmă nu numai că nu a încercat să-i schimbe hotărârea, ci a prezentat operația ca fiind rapidă, facilă și fără riscuri. Rezultatul scontat n-a fost însă obținut, iar viața pacientei a fost pusă în pericol. În loc să opereze ambele picioare, medicul a operat unul singur, timp de o oră și jumătate. Complicațiile survenite au determinat dureri atroce, iar gangrena și distrugerea țesuturilor au impus, ca unică alternativă, amputarea piciorului. Îngrijirile medicale ulterioare extrem de costisitoare au dus la închiderea casei de modă. În afara prejudiciului material, reclamanta a suferit și un cert prejudiciu corporal. Instanța s-a pronunțat pentru despăgubire de 200 000 de franci francezi. Prejudiciul corporal constă nu numai în suferințe fizice și psihice, dar include și mutilarea fizică. Temeiul răspunderii îl constituie culpa medicală. În concret, intervenția trebuia precedată de investigații complete. De asemenea, pacienta nu a fost informată asupra gravității riscurilor cărora se va expune. Consimțământul nu a fost exprimat în cunoștință de cauză, în condițiile în care scopul operației nu era unul terapeutic, ci viza atenuarea unor imperfecțiuni fizice⁵³.

Sursa prejudiciului estetic poate fi localizată nu numai în perimetrul intervențiilor cu caracter pur estetic, dar și în cel al operațiilor cu scop pur terapeutic. Nepriceperea sau neglijența în exercitarea actului chirurgical pot nu doar să îndepărteze vindecarea, dar și să antreneze prejudicii estetice. Greșelile operatorii se pot datora uneori utilizării unor tehnici noi, pentru care cadrul medical nu dispune de o pregătire profesională suficientă. În speță, s-a reținut că specialistul în chirurgie abdominală trebuia să se abțină să opereze urechile unui copil, în scopul de a le diminua aspectul inestetic. Lipsa experienței și a specializării necesare și-au spus cuvântul, iar stângăcia în îndeplinirea actului chirurgical a cauzat daune estetice importante, care s-au cerut indemnizate⁵⁴.

⁵³ Cour d'Appel Paris, 12 mars 1931.

⁵⁴ A se vedea Ph. Dubois, *Le physique de la personne*, Economica, Paris, p.105.

În ceea ce privește recurgerea la noi metode și tehnici chirurgicale, avantajele și riscurile trebuie analizate în detaliu. În materia chirurgiei estetice dialectica riscurilor și a progresului se resimte cu mai mare intensitate. Din această perspectivă, operația destinată corectării nanismului unei adolescente a fost calificată ca hazardată, întrucât metoda folosită era necunoscută la acel moment în Franța, prezenta un înalt grad de risc, iar rezultatul era aleatoriu⁵⁵.

3.2. DAUNE ESTETICE REZULTATE DIN INFRAȚIUNI

Întrunirea cumulativă a elementelor prevăzute în legea penală califică anumite fapte drept infracțiuni. Cauzarea unor prejudicii estetice prin fapte ilicite care cad sub incidența dispozițiilor penale atrage, în asemenea condiții, nu numai răspunderea penală a autorului, dar și aplicarea dispozițiilor legii civile. Lovirile, vătămrile corporale – intenționate ori din culpă – contaminarea venerică, transmiterea sindromului imunodeficiar dobândit, sunt doar câteva fapte grave care pot fi la originea unor daune estetice. În general, faptele penale generatoare de prejudicii estetice fac parte din categoria infracțiunilor contra vieții, integrității corporale și sănătății. Este posibil însă ca astfel de prejudicii să fie urmările unor infracțiuni contra sănătății publice sau a unor infracțiuni privitoare la asistența persoanelor aflate în primejdie.

3.2.1. Infracțiuni intenționate

Adesea, la originea prejudiciilor estetice se află infracțiunile de lovire sau alte violențe (art. 180 C. pen.), vătămarea corporală din culpă (art. 181 C. pen.), vătămarea corporală gravă (art. 181 C. pen.) sau provocarea ilegală a avortului (art. 185 C. pen.). Sunt câteva infracțiuni contra persoanei care, pe lângă responsabilitatea penală a autorului, îndreptățesc victima la despăgubiri în compensare pentru prejudiciul corporal.

Cu titlu de exemplu, instanța l-a condamnat pe inculpat pentru infracțiunea de lovire sau alte violențe – încadrarea juridică făcându-se în raport cu durata îngrijirilor medicale, sub 20 de zile⁵⁶. În urma lovirii cu un corp dur peste față, partea vătămată a suferit leziuni care au lăsat în regiunea frunții, între sprâncene, o cicatrice lineară de trei centimetri, considerată prejudiciu estetic.

Nu este exclus ca și alte infracțiuni, cum sunt tentativa la infracțiunea de omor (art. 174 C. pen.), tâlhăria (art. 211 C. pen.), pirateria (art. 212 C. pen.), supunerea la rele tratamente (art. 267 C. pen.), violul (art. 197 C. pen.), tortura (art. 267/1 C. pen.), încăierarea (art. 322 C. pen.) să fie urmate de prejudicii estetice.

⁵⁵ Cour d'Appel Paris, 17 février 1994, speța *Sté Le Sou Médicale et autres c/M-lle Arangia*, „Recueil Dalloz Sirey”, nr.12/23.03.1995, *Sommaires commentés*, p.100.

⁵⁶ Tribunalul județean Timiș, decizia penală nr.1285/1973, „Revista română de drept”, 1975, nr. 4, p. 64.

Toate aceste fapte presupun violențe fizice și cauzarea unor suferințe fizice și psihice. Cauzarea unui prejudiciu estetic constând în slujirea victimei, va atrage condamnarea inculpatului pentru forma agravată a infracțiunii. De exemplu, furtul comis prin violență sau urmat de violență pentru păstrarea bunului furat, pentru înlăturarea urmelor infracțiunii sau pentru ca făptuitorul să-și asigure scăparea este mai gravă dacă a fost urmat de slujire. Dacă actele de violență îndreptate împotriva funcționarului public ce îndeplinește o funcție care implică exercițiul autorității de stat au drept consecință slujirea, pedeapsa este în cuantum mai ridicat.

Din perspectiva generării unor modificări inestetice ale aspectului fizic se distinge infracțiunea de vătămare corporală gravă, prevăzută de art. 182 C. pen. Dintre consecințele deosebit de grave pe care le implică, ne interesează, în acest context, pierderea unui simț sau organ, infirmitatea fizică permanentă și slujirea.

Nu orice alterare a aspectului fizic poate fi calificată drept slujire, în sensul art. 182 C. pen. practica a impus condiția ca rezultatele inestetice să fie definitive. Cu titlu de exemplu, tăierea părului și raderea sprâncenelor nu constituie o slujire, deoarece acestea sunt supuse procesului de regenerare, astfel că pierderea aspectului fizic inestetic este doar temporară⁵⁷.

Dimpotrivă, este corectă încadrarea juridică a faptei ca vătămare corporală gravă în modalitatea slujirii, dacă în urma unui conflict cu partea vătămată, inculpatul a mușcat-o de nas, cauzându-i o vătămare ce nu a putut fi înlăturată decât printr-o intervenție chirurgicală plastică⁵⁸. Nu are relevanță împrejurarea că, prin anumite artificii plastice, defectele ar putea fi atenuate sau ascunse, întrucât acest fapt nu ar fi urmarea procesului normal de vindecare.

Leziunile din regiunea feței cauzează, de regulă, prejudicii estetice. Este fără dubiu că tăierea intenționată a nasului, buzei superioare și obrajilor, echivalează cu slujirea⁵⁹. În mod asemănător, doborârea victimei urmată de două tăieturi în formă de X pe frunte, dintr-o parte în alta și o tăietură în zona gurii, alterează pentru toată viața fizionomia, iar la încadrarea juridică și la individualizarea pedepsei trebuie să se țină seama de aceste elemente⁶⁰.

Dacă leziunile faciale aduc modificări inestetice majore în viața victimelor, nu mai puțin importantă este, din punct de vedere fizic, amputarea membrelor inferioare, amputarea unui braț, a unor falange – împrejurări care reprezintă o infirmitate fizică permanentă. Instanța de fond a reținut că, aflat în stare de provocare, inculpatul M.C. a lovit victima D.V., cauzându-i leziuni vindecabile în

⁵⁷ Tribunalul Suprem, decizia nr.2828/1974, „Revista română de drept”, 1977, nr. 6, p. 70.

⁵⁸ Tribunalul județean Timiș, decizia penală nr.242/1979, „Revista română de drept”, 1979, nr. 12, p. 65.

⁵⁹ Judecătoria Suceava, sentința penală nr.276/8.03.1995 (nepublicată), rezumată de V. Păvăleanu, *Practica instanțelor de judecată din județul Suceava, în materie penală, pe semestrul 1996*, „Dreptul”, 1997, nr. 1, p. 76.

⁶⁰ Curtea de Apel Suceava, decizia penală nr.455/1.09.1999, „Buletinul jurisprudenței – Culegere de practică judiciară”, Curtea de Apel Suceava, 1999, București, Edit. Lumina Lex, 2000, p. 48-49.

23–24 de zile de îngrijiri medicale. Apreciind că fapta se încadrează în art. 181 C. pen., l-a obligat la despăgubiri în sumă de 1.000.000 lei către partea civilă⁶¹. Din concluziile raportului de expertiză medico-legală rezultă că victima a prezentat entorsa articulației interfalangiene proximale a mediusului drept cu ruptura langhetei mediene. În eventualitatea unui diagnostic precoce și corect leziunea degetului III drept ar fi necesitat îngrijiri medicale timp de 25–27 de zile. Diagnosticul fiind târziu precizat, intervenția chirurgicală a fost necesară, întrucât în evoluția postoperatorie a survenit un proces septic localizat, fapt care a dus la trenarea vindecării, la persistența artritei supurate și la amputația de necesitate a două falange. Victima a suferit astfel o infirmitate fizică permanentă, cu o invaliditate în procent de 10% în raport cu evoluția leziunii grevată de complicația locală⁶².

În raport de aceste concluzii, coroborate cu celelalte probe administrate, instanța de recurs⁶³ a considerat că încadrarea juridică corectă este infracțiunea prevăzută de art. 182 C. pen., iar amputarea falangelor este în directă legătură de cauzalitate cu agresiunea exercitată asupra victimei. Repararea prejudiciului estetic este pe deplin justificată, iar inculpatul a achitat integral suma solicitată de victimă.

3.2.2. Infracțiuni din culpă

Vătămarea corporală din culpă (art. 184 C. pen.) ocazionează numeroase cereri de reparare a prejudiciilor corporale. Pledează în acest sens numeroase hotărâri pronunțate de instanțele de judecată, cu privire la prejudicii estetice rezultate din accidente de circulație. Oferim câteva situații în care prejudiciul reparabil a fost cel corporal, cu identificarea în cadrul acestuia a prejudiciului estetic.

Datorită unui accident de circulație victima, în vârstă de 27 de ani, a fost supusă unei intervenții chirurgicale în urma căreia i s-a amputat un braț. Prejudiciul suferit este, de fapt, un prejudiciu estetic, întrucât accidentul a condus la mutilare. Inculpatul a fost obligat să acopere atât paguba materială, cât și prejudiciul moral, cuantumul prejudiciului fiind stabilit global, pentru ambele categorii de daune⁶⁴.

Într-o altă cauză, Tribunalul municipiului București a dispus condamnarea inculpatului A.G. în baza art. 184 alin. 2 și 4 C. pen. și l-a obligat la repararea prejudiciului rezultat din infracțiune. Aflat la volanul unui autobuz, el a pierdut controlul direcției de mers, a pătruns în decor și a lovit frontal un arbore de pe marginea șoselei. În accident a fost rănit G.V., care a suferit fractura humerusului și oaselor antebrăului. S-a practicat amputația de necesitate a unui sfert din lungimea brațului stâng și sutura secundară a acestuia. Partea vătămată a rămas cu o

⁶¹ Judecătoria Târgu-Neamț, sentința penală nr. 292/21.06.1996, comentată de A. Ungureanu, *Jurisprudență penală a Curții de Apel Bacău pe anul 1997 – 204 spețe comentate*, București, Edit. Lumina Lex, 1998, p. 757-763.

⁶² A se vedea A. Ungureanu, *op. cit.*, p. 758-759.

⁶³ Curtea de Apel Bacău, sentința penală nr. 547/16.10.1997.

⁶⁴ Curtea de Apel București, secția I penală, decizia nr. 373/1996, „Revista de drept penal”. 1997, nr. 1, p. 116.

infirmiitate fizică permanentă. Apreciind că pierderea unei părți din braț conferă persoanei un aspect inestetic, instanța a indemnizat prejudiciul estetic⁶⁵. Instanțele au acordat sume în cuantumuri diferite victimelor pentru daune estetice cauzate prin vătămări corporale din culpă. Pentru un prejudiciu estetic constând în arsuri de gradul IV a pielii capului cu prilejul operațiunii de schimbare a culorii părului, victima a primit suma de 5.000.000 lei. Inculpata, dând dovada de neglijență, a greșit compoziția soluției, fapt care a condus la arsuri pe o porțiune importantă a pielii capului clienței sale. Partea vătămată a necesitat 85 de zile de îngrijiri medicale și o grefă de piele în regiunea afectată de 7,5/5 cm, dar problema creșterii părului în acea zonă a rămas nerezolvată. Prejudiciul estetic a fost cu atât mai important cu cât victima avea la acea dată 19 ani și era studentă⁶⁶.

Pentru un prejudiciu estetic grav, concretizat în paralizie facială (însoțită de oligofrenie de gradul II), victima unui accident de circulație a primit 20.000.000 de lei, iar pentru alterarea aspectului fizic ca urmare a infirmității permanente, instanța a acordat suma de 15.000.000 de lei⁶⁷.

Răspunderea pentru prejudicii estetice – rezultat al infracțiunii de vătămare corporală din culpă – este adesea asociată domeniului medical. Medicina este o activitate cu un potențial ridicat de pericol, iar una dintre expresiile legislative ale acestuia o constituie incriminarea unor fapte săvârșite în perimetrul medical. Lipsa informării asupra cicatricelor postoperatorii întinse și inestetice, intervenția pentru corectarea unui organ practică de medicul fără specializare în chirurgia estetică, anestezia incorect efectuată⁶⁸, urmată de paralizia unor părți ale corpului⁶⁹, histerectomia⁷⁰ practică cu stângăcie și neatenție – toate aceste fapte intră sub incidența legii penale, dacă sunt întrunite elementele constitutive ale infracțiunii.

Se poate afirma că prejudiciul estetic ocupă un loc aparte în contextul daunelor corporale. În condițiile în care instanțele de judecată se confruntă din ce în ce mai frecvent cu cereri de reparare a acestuia, credem că un viitor demers legislativ va avea în vedere și categoria prejudiciului estetic. Dacă în cazul prejudiciului material, prin calcule matematice, se poate stabili valoarea pagubei și, pe cale de consecință, valoarea despăgubirilor, în situația prejudiciului estetic asemenea calcule nu au

⁶⁵ Tribunalul București, secția a II-a penală, decizia nr.340/29.04.1996, D. Lupașcu, L.-L. Zglimba, I. Dragomir, R. Găgescu, N. Alexandru, V. Costiniu, C. Jipa, R.-A Popa, *Culegere de practică judiciară a Tribunalului București, 1994-1997*, București, Edit. All Beck, 1999, p. 239-242.

⁶⁶ Curtea de Apel Suceava, decizia penală nr. 272/10.05.1999, „Culegere de practică judiciară”, Curtea de Apel Suceava, 1999, București, Edit. Lumina Lex, 2000, p. 49-51.

⁶⁷ Curtea de Apel Ploiești, decizia penală nr. 488/21.05.1998, N. Fava, M.-L. Belu Magdo, E. Negulescu, „Buletinul jurisprudenței – Culegere de practică judiciară”, Curtea de Apel Ploiești, semestrul I, 1998, București, Edit. Lumina Lex, 1998, p. 157-159.

⁶⁸ A se vedea P. Bon, D. de Béchillon, *Responsabilité de la puissance publique*, „Recueil Dalloz”, nr. 6/11.02.1999, p. 45-46.

⁶⁹ A se vedea J.-F. Lemaire, J.-L. Imbert, *La responsabilité médicale*, Paris, Presses Universitaires de France, 1985, p. 100-102.

⁷⁰ Histerectomia este procedura de deschidere operatorie a uterului pentru extragerea fătului în caz de naștere anormală (***) *Mic dicționar enciclopedic...*, p. 447).

utilitate. Finalitatea procesului de evaluare a daunelor estetice va consta în stabilirea unei indemnizații compensatorii, menite să atenueze suferințele victimelor. Iar o viitoare reglementare va trebui să cuprindă, în mod necesar, criteriile de evaluare a prejudiciului corporal și de stabilire a despăgubirilor în compensare.

Aplicarea principiului reparării integrale în domeniul prejudiciilor estetice „, nu poate avea decât un caracter aproximativ, raportat la prejudicii care, prin definiție, nu au conținut economic și nici echivalent bănesc. În aceste condiții, dacă se acceptă ideea acordării unei reparații, principiul că aceasta trebuie să fie integrală, ceea ce presupune măsurarea amplitudinii reale a prejudiciului și o strictă echivalare în termeni bănești, trebuie atenuat în favoarea unei mai puțin ambițioase, dar mai realiste indemnizări cu caracter compensatoriu, tinzând la oferirea unui echivalent care prin excelență poate fi o sumă de bani, aceasta permițând victimei a atenua prin anumite avantaje rezultatul dezagreabil al faptei ilicite”⁷¹.

Instanța de judecată va aprecia prejudiciul estetic *in concreto*, sub toate aspectele negative suferite de victimă, iar apoi, în raport cu aceasta, va stabili indemnizația. Judecătorul va ține seama de criteriile orientative de apreciere a prejudiciului estetic și de stabilire a despăgubirilor – importanța valorii lezate, personalitatea victimei, gravitatea și intensitatea durerilor fizice și psihice, repercusiunile prejudiciului estetic asupra situației sociale a părții vătămate, gravitatea pagubei. De exemplu, prejudiciul estetic este mai important dacă victima desfășoară o activitate condiționată de aspectul fizic agreabil: prezentatoare TV, actriță, stewardesă. Valori cum sunt frumusețea fizică, aspectul armonios, plăcut, sunt mai importante pentru asemenea persoane decât pentru persoanele obișnuite. Chiar dacă, în mod normal, orice om pune preț pe astfel de valori, în cazuri cum sunt cele menționate, integritatea și armonia fizică sunt condiții indispensabile anumitor profesii. Prejudiciul estetic va fi cu atât mai grav cu cât victima acordă o mai mare prețuire valorii lezate – împrejurare care are relevanță în stabilirea indemnizației.

Situația profesională – ca variabilă a statutului social al victimei – este un factor ce influențează cuantumul despăgubirilor în compensare. Dacă unele prejudicii pot fi considerate minore pentru o persoană cu o profesie obișnuită, același tip de pagubă poate reprezenta o catastrofă pentru cei care desfășoară o anumită profesiune. Este suficient să ne imaginăm consecințele diferite „pe care le poate avea pierderea degetului de la o mână de către un conducător auto sau de un contabil și, pe de altă parte, de către un violonist ori de un pianist”⁷². Factorul amintit trebuie analizat nu sub aspectul ierarhizării profesiilor, ci sub aspectul consecințelor suferite de o persoană având o anumită profesie, în raport cu o faptă ilicită, dar pentru alte profesii.

⁷¹ M. Boar, *Răspunderea civilă pentru prejudiciile extrapatrimoniale ...*, p. 115.

⁷² T. Joița, *Acțiunea civilă în procesul penal*, București, Edit. Național, 1999, p. 151.

CORELAȚIA DINTRE CARACTERUL SINALAGMATIC ȘI REAL AL CONTRACTULUI COMERCIAL DE TRANSPORT DE MĂRFURI

Ștefan Sipos

Institutul de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca

Gabriella Menyhárt

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

1. Dintre caracterele juridice ale contractului comercial de transport de mărfuri, două – cel sinalagmatic și, respectiv, cel real – constituie obiectul unor dileme doctrinare persistente. Astfel, în mod repetat, în literatura de specialitate, se pune în discuție dacă, acest contract este sau nu bilateral, dat fiind că el, deși este perfectat între doi agenți economici – expeditorul și cărașul public – la derularea sa participă și un al treilea subiect de drept, destinatarul. Din această cauză, apare, inevitabil, întrebarea: destinatarul este un terț, pe considerentul că nu este parte semnatară a contractului? În consecință – potrivit principiului relativității efectelor actului juridic¹ – contractul de transport de mărfuri produce efecte numai față de cei între care acesta a intervenit, deci între expeditor și căraș, nu și față de destinatar? Sau, dimpotrivă, destinatarul nu se situează în afara sferei contractului de transport de mărfuri, având în vedere faptul (confirmat și legislativ) că el are drepturi și obligații proprii în această calitate, față de cele două părți semnatare ale contractului.

2. Pentru a soluționa dilema astfel conturată, în opinia noastră, trebuie pornit de la analiza modului concret în care se manifestă caracterul sinalagmatic în cazul contractului de transport de mărfuri.

Într-adevăr, deși, formal, destinatarul nu este parte semnatară a contractului, el nu este, în realitate, străin de contract. Aceasta, în primul rând, pentru că el este

¹ Relativitatea efectelor contractelor este un principiu fundamental al dreptului privat, potrivit căruia contractul nu poate produce efecte decât între părțile contractante, persoane fizice și juridice care și-au dat consimțământul la încheierea contractului. În mod firesc, numai față de ele se produc efectele contractului, conform clauzelor stabilite prin acordul lor de voință. A se vedea în acest sens M. Costin, M. Mureșan, V. Ursa, *Dicționar de drept civil*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 448; L. Pop, *Teoria generală a obligațiilor*, București, Edit. Lumina Lex, 1998, p. 98.

beneficiarul transportului care face obiectul contractului, motiv pentru care el – ca și expeditorul – este **client** al căraușului public. Această calitate i-a fost confirmată și pe plan normativ, concret în *Regulamentul de transport pe căile ferate din România*², care include în sfera noțiunii de „client” pe expeditor și pe destinatar ca parte în contract³.

Drept urmare, prin semnarea contractului de transport de mărfuri, căraușul își asumă obligațiile față de **clientela sa**, deci deopotrivă față de expeditor (cu care, efectiv, încheie contractul) și, implicit, față de destinatar. Acest fapt rezultă din obligația contractuală a căraușului **de a preda marfa destinatarului** indicat de expeditor, tocmai în acesta constând rezultatul care este **de esența contractului de transport de mărfuri**. În mod corelativ, destinatarul – în baza contractului de transport de mărfuri – dobândește dreptul de a prelua marfa, expediată pe adresa sa, de la cărauș. Mai mult, destinatarul are un **drept de acțiune împotriva căraușului**, pe care îl poate exercita în nume propriu în cazul în care predarea mărfii îi este refuzată de cărauș sau marfa a fost pierdută, ori avariata în cursul transportului, el fiind considerat parte contractantă prejudiciată. De aceea, destinatarul este îndreptățit (ca și expeditorul) să formuleze și să depună reclamația administrativă la cărauș, după care – în caz de nesoluționare a acesteia sau de răspuns negativ – să se adreseze justiției⁴. Iar dreptul la acțiune este „împărțit între expeditor și destinatar, în sensul că fiecare își poate valorifica pretențiile în mod distinct față de cărauș”⁵. Aceasta înseamnă și faptul că, efectiv, căraușul întotdeauna este în raport juridic numai cu un singur subiect de drept: până la sosirea mărfii la destinație cu expeditorul, iar din acest moment (sau al primirii documentelor de transport fără marfă) cu destinatarul. Prin urmare, și sub acest aspect, contractul de transport de mărfuri poate fi considerat ca având caracter bilateral.

Că destinatarul nu este un simplu terț, rezultă și din împrejurarea că, la rândul său, și căraușul se poate îndrepta cu pretenții **izvorâte din contractul de transport împotriva destinatarului**, dacă acesta nu își îndeplinește obligația de preluare a mărfii expediate la adresa sa⁶ sau obligația (stipulată în contractul de transport) de a achita, după caz, taxa de transport⁷.

² Aprobat prin Ordonanța Guvernului nr. 41/1997, „M.Of. al României”, Partea I, nr. 220/1997.

³ Anexa la *Regulamentul de transport pe căile ferate din România*, definiția termenului de „client”.

⁴ Art. 87.4 din *Regulamentul de transport pe căile ferate din România* nu face nici o deosebire între expeditor și destinatar, considerându-i, deopotrivă, părți îndreptățite să-și valorifice pretențiile față de cărauș, prin reclamație administrativă.

⁵ A se vedea, în acest sens, art. 88 din *Regulamentul de transport pe căile ferate din România*.

⁶ Conform art. 74.6 din *Regulamentul de transport pe căile ferate din România*, destinatarul „**trebuie să descarcă**” mijlocul de transport sosit la adresa sa pe baza contractului de transport, ceea ce, evident, presupune și existența obligației prealabile de a prelua transportul de la cărauș.

⁷ Expeditorul, la încheierea contractului de transport, poate înscrie, după caz, mențiunile „francat” sau „transmis”. În acest din urmă caz, plata taxei de transport cade în sarcina destinatarului, ca o obligație contractuală specifică a sa.

3. Fără îndoială, poziția destinatarului în contractul de transport este una specifică și nu obișnuită, ceea ce a prilejuit vii controverse în literatura de specialitate, controverse care, după opinia noastră, nu a condus încă la completa lămurire a problemei. Motivul constă în încercarea – chiar „forțarea” – destinatarului din contractul de transport de mărfuri în poziția beneficiarului din instituția de drept comun a stipulației pentru altul. Această încercare este de la început discutabilă, deoarece poziția destinatarului este determinată de specificul contractului de transport de mărfuri, de faptul că acesta este un contract cu o configurație autonomă⁸, cu un regim juridic special și propriu, care nu se conformează întrutotul dreptului comun. Din această cauză, în locul forțării unei soluții artificiale, pe baza dreptului comun, trebuie îndreptată atenția spre soluția pe care o poate oferi dreptul special al transporturilor.

4. Din acest punct de vedere, considerăm că se impune a se avea în vedere și modul în care se manifestă caracterul real în cazul contractului comercial de transport de mărfuri.

Din definiția dată contractului de transport de mărfuri de către Codul comercial român⁹ nu reiese cu certitudine caracterul real al acestui contract, definiție care nu mai corespunde realității faptice și juridice din zilele noastre¹⁰. Din această cauză am recurs la *Regulamentul de transport pe căile ferate din România*. Astfel, în cazul transportului de mărfuri pe căile ferate, până la încărcarea mărfurilor în vagoanele puse la dispoziția expeditorului și predarea vagonului încărcat de expeditor în termenele convenite cu calea ferată, între părți există doar un *antecontract*¹¹, materializat în comanda de vagoane făcută de expeditor și acceptată de căraș. Părțile viitorului contract de transport convin asupra termenelor de predare a vagonului încărcat pentru ca transportul să poată pleca cu trenul la ora programată, asupra obligației de a garanta îndrumarea expediției cu trenul cerut, asupra obligației expeditorului de a plăti tarif orar de utilizare pentru mijloacele de transport care compun expediția până la următorul

⁸ Literatura juridică clasică și actuală a dreptului transporturilor a demonstrat, fără echivoc, faptul că, contractul de transport de mărfuri are caracter autonom în ansamblul contractelor, deosebindu-se, în mod esențial, de toate contractele cu care prezintă anumite trăsături comune (contractul de locațiune, de depozit, de antrepriză), respectiv față de contractul de vânzare-cumpărare, care, de obicei, îl precede, în sensul că are un regim juridic distinct de acesta, soarta sa nefiind influențată de cea a contractului premergător.

⁹ *Codul comercial român* în art. 413(1) definește contractul de transport de mărfuri ca fiind „contractul ce are loc între expeditor sau acela care dă însărcinarea pentru transportul unui lucru și întreprinzătorul care se obligă a-l face în numele său propriu și în socoteala altuia ori între unul dintre aceștia și cărașul ce se însărcinează a-l face”.

¹⁰ Definiția dată de *Codul comercial român* include în obiectul contractului de transport și expediția – cărașul fiind și persoana care face să se transporte – or expediția este obiectul exclusiv al unui alt contract de prestări servicii, contractul de transport având ca obiect numai activitatea de a transporta.

¹¹ A se vedea O. Manolache, F. Ciutacu, *Despre natura juridică a garanției bănești, cu specială privire asupra garanției cerute în transporturile de mărfuri pe căile ferate*, „Drept Comercial”, nr. 5/1998; O. Manolache, *Dreptul transportului*, București, Edit. All Beck, 2001, p. 35-37.

tren, dacă expediția nu a plecat din vina expeditorului cu trenul convenit, asupra dreptului clientului de despăgubiri în cazul în care expediția nu a plecat din cauza căii ferate. Îndeplinirea obligației clientului se asigură prin depunerea unei garanții legale prevăzută în *Regulamentul de transport pe căile ferate din România*. Prin suma în lei sau valută depusă de expeditor se garantează obligația generală pe care și-a asumat-o prin *antecontract*, aceea de a încheia un contract de transport – obligație de a face – și ca obligații concrete circumscrise acestei obligații generale, *obligațiile de a folosi vagonul sau vagoanele puse la dispoziție, de a le încărca, de a le preda* în termenele convenite, pentru ca transportul să poată pleca cu trenul la ora programată.

Pe plan internațional, recurgem la definiția dată de Convenția Națiunilor Unite privind transportul de mărfuri pe mare de la Hamburg din 1978¹². Definiția contractului de transport de mărfuri și a conosamentului din această convenție nu lasă nici o îndoială în privința caracterului *real* al contractului de transport maritim de mărfuri, legând încheierea acestuia de încărcarea mărfii¹³. Regulile de la Hamburg definesc contractul de transport maritim de mărfuri ca fiind un contract prin care căraușul se obligă, contra plății unui navlu, să transporte mărfuri pe mare de la un port la altul, iar conosamentul este „un document care face dovada unui contract de transport pe mare și a preluării sau încărcării mărfii de către cărauș, prin care căraușul se obligă să livreze”¹⁴ contra prezentării acestui document”¹⁵.

Rezultă că, din punct de vedere practic, conosamentul se identifică cu contractul de transport maritim de mărfuri¹⁶, care se materializează în conosament, iar acesta din urmă devine principalul mijloc de dovadă a existenței contractului respectiv¹⁷, totul fiind legat de actul material al remiterii încărcăturii în vederea efectuării transportului. Un argument în plus în această privință constituie practica maritimă, potrivit căreia de obicei nu se încheie un contract de transport separat de

¹² Convenția de la Hamburg 1978 (denumită, uzual, „Regulile de la Hamburg”), ratificată și de România prin Decretul nr. 343/28.05.1981.

¹³ A se vedea O. Căpățână, Gh. Stancu, *Dreptul transporturilor. Partea generală*, București, Edit. Lumina Lex, 2000, p. 54-56; Ștefan Sipos, *Dreptul transporturilor*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 1999, p. 31-32. În acest mod, contractul de transport maritim de mărfuri s-a aliniat ansamblului contractelor de transport de mărfuri, care – în mod constant – au fost considerate de literatura de specialitate *contracte reale*.

¹⁴ Prin livrare se înțelege obligația de predare a mărfii căraușului la destinație, destinatarului contractual.

¹⁵ Conosamentul încorporează contractul de transport naval de mărfuri, dar cele două nu trebuie confundate, pentru că obiectul contractului de transport (indiferent de ce fel) este serviciul – translocarea mărfii –, iar obiectul conosamentului este marfa preluată, mai ales în calitatea sa de titlu reprezentativ.

¹⁶ Pentru opinie contrară, a se vedea Gh. Caraiani, *Transport maritim*, București, Edit. Lumina Lex, 1998, p. 288-289.

¹⁷ Nu se exclude (nefiind interzisă, în mod expres, de *Regulile de la Hamburg*) dovedirea existenței contractului de transport prin orice mijloace de probațiune, admise în materie comercială, care, în dreptul român, sunt prevăzute în articolul 46 din *Codul Comercial*.

conosament. Așa fiind, înaintea emiterii conosamentului **nu există nici o obligație contractuală de a transporta marfa**, neexistând nici contractul de transport maritim de mărfuri. Faptul că, potrivit articolului 15(2) din *Regulile de la Hamburg*, comandantul navei are obligația de a emite conosamentul numai *după încărcarea mărfii pe navă* atestă indubitabil caracterul real al contractului de transport.

Un alt argument în privința caracterului real al contractului de transport maritim este faptul că *Regulile de la Hamburg* fac distincție între noțiunile de *predare-primire* și de *încărcare*. Aceasta, deoarece în cazul transportului de linie cărașul are obligația de încărcare, iar expeditorul-încărcătorul numai aceea de a predea mărfurile cărașului spre încărcare. Aceste două momente – predare și încărcare – sunt marcate prin emiterea a două conosamente diferite, unul la predarea mărfurilor spre transport, care este dovada unui *antecontract de transport* (asemănător celui existent în transportul feroviar de mărfuri), și altul la încărcarea acestora în navă cu mențiunea „îmbarcat”, și care este dovada *contractului de transport* valabil încheiat. Cu alte cuvinte, până la încărcarea efectivă a mărfii pe navă, contractul de transport naval nu se naște în mod valabil, ceea ce dovedește caracterul real al contractului de transport. Prin conosamentul emis la predarea mărfurilor (potrivit articolului 14 din *Regulile de la Hamburg*) cărașul își asumă obligația de a emite un conosament cu mențiunea „îmbarcat” la încărcarea efectivă a mărfurilor, adică își asumă o obligație de „a face”, concretizată în încheierea contractului de transport. *Regulile de la Hamburg* prevăd în articolul 15(2) obligația cărașului de a emite un al doilea conosament, cu mențiunea „îmbarcat” **după ce mărfurile au fost încărcate**.

5. Datorită caracterului real al contractului de transport de mărfuri, destinatarul – deși nu participă la încheierea contractului – dobândește drepturi și obligații proprii *din acest contract*. Marfa este predată de expeditor cărașului *în scopul deplasării și eliberării acesteia destinatarului*. Astfel, încă *din momentul încheierii contractului*, destinatarul dobândește dreptul și obligația de a primi marfa de la căraș. În acest sens, *Regulamentul de transport pe căile ferate din România* prevede că transportatorul „avizează pe destinatar despre sosirea și punerea la dispoziție a expedițiilor pentru descărcare” (art. 74.1) și este obligat „să elibereze marfa în stația de destinație contra semnăturii de primire” (art. 74.2), pe care destinatarul o aplică pe scrisoarea de trăsură, în care se materializează contractul de transport al mărfurilor. În mod corelativ, după sosirea mărfii în stația de destinație, destinatarul este îndreptățit să ceară căii ferate „să-i remită scrisoarea de trăsură și să-i elibereze marfa” (art. 74.5), respectiv este obligat „să descarce complet mijloacele de transport” (art. 74.6, subl.ns – Șt.S., G.M.).

Așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate¹⁸, destinatarul dobândește drepturile sale, respectiv i se nasc obligațiile încă în momentul încheierii

¹⁸ În acest sens, a se vedea E. Kovács, *Dreptul transporturilor*, Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș-Bolyai” 1982, p. 53-55.

contractului de transport, prin remiterea mărfii de expeditor cărașului, voința expeditorului fiind aceea de a i se preda marfa destinatarului, care coincide cu voința cărașului. Specificul acestor drepturi și obligații constă însă în aceea că destinatarul deși le dobândește prin formarea acordului de voință între expeditor și căraș (marcată de remiterea mărfii de expeditor cărașului), el nu le poate executa efectiv, decât din momentul sosirii mărfii la destinație¹⁹. Așadar, *drepturile și obligațiile destinatarului sunt de natură contractuală*, izvorăsc din contractul încheiat de expeditor și căraș, dar în momentul încheierii contractului sunt potențiale, devenind efective în momentul sosirii mărfii la destinație.

6. În concluzie, destinatarul are o poziție juridică specifică: el nu este străin în contractul de transport, nu se situează în afara acestuia, deși nu este parte semnatară a lui.

În consecință, efectele contractului de transport de mărfuri se produc și asupra destinatarului, nu numai asupra părților semnatare (expeditor și căraș). Este motivul pentru care s-a statuat ferm și constant în practica jurisdicțională că destinatarul nu poate refuza, valabil, preluarea mărfii de la căraș, numai pe motivul că aceasta nu s-a obligat, prin semnătură pe contractul de transport, la preluare, fiind, deci, străin de acest contract²⁰.

Rezultă, deci, că contractul de transport de mărfuri este eminamente un contract sinalagmatic și real, tocmai datorită existenței destinatarului. Lui trebuie eliberată marfa și din această cauză se încheie contractul prin remiterea materială a mărfii de expeditor cărașului și tocmai el este care determină calitatea de părți contractante a expeditorului și cărașului.

¹⁹ Potrivit art. 88.5.2 din *Regulamentul de transport pe căile ferate din România*, destinatarul își poate exercita drepturile, „care derivă din contractul de transport” (subl. ns. – Șt.S., G.M.), din momentul în care a primit scrisoarea de trăsura (contractul de transport) și expeditorul nu mai are dreptul să modifice contractul de transport, prin indicarea unui alt destinatar. Or, acestea se realizează în momentul sosirii mărfii în stația de destinație, indicată în contractul de transport, la încheierea acestuia.

²⁰ Vezi practica jurisdicțională invocată de F. Făiniș, *Dreptul transporturilor*, București, Edit. Fundației „România de Măine”, 2000, p. 143-145.